

Τόμος Δ'.

ΑΡΙΘΜ. 9 (81).

Συνδρομή ἀρχομένη ἀπὸ 1. Ἰανουαρίου καὶ 1. Ἰουλίου ἑκάστου ἔτους, ἐξέμνητος μόνον
καὶ προπληρωτέα: Πανταχοῦ φράγκ. χρ. 10 ἢ μάρκ. 8.

ΕΤΟΣ Δ'.

τῇ 1/13. Μαΐου 1888.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ὑπὸ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΖΩΜΑΡΙΟΥ.

(συνέχεια.)

Ἀνακαλυφθέντος τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου καὶ γενομένων τὸ 1877 περαιτέρω ἀνασκαφῶν ἤχθη εἰς φῶς ἐν ἀποστάσει δέκα καὶ τεσσάρων μέτρων ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου καὶ πρὸς μεσημβρίαν αὐτῆς μέγα μέρος τοῦ τεμένους τοῦ Διονύσου, τὸ Λήναιον· κατὰ τὸν Milchhoeffer φαίνεται ὅτι ἔκειτο ἐνταῦθα ὁ νεώτερος τῶν δύο ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μνημονευομένων ναῶν, ἐν ᾧ ὑπῆρχε τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διονύσου, ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους, ἐπὶ δὲ τῶν τοίχων γραφαί, οἷον ὁ Πενθεὺς καὶ ὁ Λυκοῦργος ἀποτίνοντες εἰς τὸν Διόνυσον ποινὰς τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀσεβείας αὐτῶν· τοῦ δὲ ἀρχαιότερου ναοῦ, ὃν ὁ Παυσανίας λέγει λίαν παλαιὸν (τὸ ἀρχαιότατον ἱερόν), κειμένου δέκα μέτρα ἀπωτέρω τοῦ νεωτέρου, ἀνεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια ἐπίσης τὸ 1877. Ὁ παλαιὸς ναὸς ἱδρυθεὶς Διονυσίῳ τῷ Ἐλευθερεῖ περιεῖχε τὸ ξύλινον τοῦ θεοῦ ἄγαλμα· ἡ γυνὴ τοῦ βασιλέως ἄρχοντος τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῶν Ἀνθεστηρίων συζευγνυμένη μετὰ

τοῦ ἀγάλματος τούτου εἰς γάμον ἐπεκαλεῖτο εὐετηρίαν· μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἦτο ἀνοικτὸς ὁ ναὸς οὗτος· ἡ ἐορτὴ τῆς ἀπελεύσεως τοῦ Διονύσου ἐκ τῆς γῆς τελομένη ἐν Ληναίῳ τὸν χειμῶνα ὠνομάζετο Λήναια, ὁ δὲ ναὸς τοῦ Ἐλευθερέως Διονυσίου διέτελει, ὡς εἴρηται, πλὴν μιᾶς ἡμέρας κεκλεισμένος, τοῦ Θεοῦ τὸν χειμῶνα ἀφανιζομένου· ἡ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐορτὴ αὕτη τοῦ Διονύσου, ἐξ ἧς προήλθεν ἡ γένεσις τῆς τραγωδίας, ἐπανελαμβάνετο τὸ ἔαρ κατὰ τὰ μεγάλα Διονύσια πανηγυριζομένης τῆς ἀναστάσεως καὶ ἐπανόδου τοῦ Θεοῦ· κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην βίος ἐν οἴῳ καὶ μέθῃ ἐπεκράτει ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς ξένων ὑπερπεπλησμένης πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐν εὐθύμῳ δὲ πομπῇ ἀγόμενον τὸ ξύλινον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ εἰς ἄλσος τοῦ Ἀκαδήμου ἐκομίζετο πάλιν εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐδραν, κατὰ τὴν ἐορτὴν ταύτην μόνον νέα δράματα ἐδιδάσκοντο, ἐν ᾧ κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Ληναίων ἐπετρέπετο καὶ ἡ ἐπανάληψις τῆς διδασκαλίας παλαιῶν δραμᾶ-

ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΡΤΙΝΟΣ ΣΑΛΙΑΡΗΣ, ἐφευρέτης τῆς Βολαπίν.

των. Τρίτη έορτή τοῦ θεοῦ ἐτελεῖτο κατὰ τὰ μικρὰ ἐν ἀγρῷ Διονύσια, διδασκομένων ἐν τῇ χώρᾳ δραμάτων, κυρία δὲ παιδία ἦτο τὸ ἄλμα ἐπὶ ἀσκοῦ λείου καὶ πλήρους ἀέρος, ὃ δὲ ἱστάμενος ἐπ' αὐτοῦ διὰ τῶν ποδῶν ἐλάμβανε ἀμοιβὴν τὸν ἀσκὸν πλήρη οἴνου. Ἐδιδάσκοντο δὲ, ὡς γνωστὸν, δράματα οὐχὶ καθ' ἑκάστην ἐσπέραν, ὡς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Διονύσου, ἐν αἷς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας σειρὰ δραμάτων τριῶν ἀγωνιζομένων ποιητῶν παρίστατο.

Ἐν τῇ κορυφῇ δὲ τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου εἶναι σπηλαίον ἀγνώστου θεότητος· κατὰ τὸν Πausανίαν ἄνω τοῦ σπηλαίου τούτου ἐπέκειτο τρίπους, ἐν ᾧ παρίστατο ὁ φόνος τῶν Νιοβιδῶν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος· πρὸ τοῦ σπηλαίου δὲ ἔκειτο μέχρι τοῦ 1826 τὸ χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Θρασύλλου καταστραφέν ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως· τὸ μνημεῖον τοῦτο μετὰ δύο τριπόδων ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Δεκελείας Θρασύλλου (320 π. χ.) εἰς ἀνάμνησιν θεατρικῆς νίκης. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου κείμενον ἐν μέσῳ ἀναγλύφου παράστασεως τοῦ μνημεῖου ἀπῆχθη ὑπὸ τοῦ Elgin εἰς Ἀγγλίαν. Ὑπεράνω τοῦ σπηλαίου ἱσάνται ἔτι καὶ νῦν δύο στῦλοι μετὰ κορινθιακῶν κιονοκράνων κατασκευασθέντες ὅπως φέρωσι τρίποδας· ἐπὶ τῆς βάσεως ἐνὸς τῶν στύλων τούτων ἀναγινώσκονται τὰ ὀνόματα τῶν ἀναθέντων ἐν γράμμασι τῶν ὀφιαιτέρων ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἐνταῦθα ἱσταντο πολλὰ τοιοῦτότροπα ἀναθήματα, πρβ. Milehhoeffler ἐν Bau-meister's Denkmäler σ. 193.

Τὰ μετὰξὺ δὲ τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου καὶ τοῦ Ὁδείου τοῦ Ἡρώδου οὐχὶ πᾶν σαφῶς περιγράφει ὁ Pausanias λέγων τοιαύδε (Βιβλ. I, XXI, 6). „Ἰόντων δὲ Ἀθηνησιν ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἀπὸ τοῦ θεάτρου τέθραπται Κάλως· τοῦτον τὸν Κάλων ἀδελφῆς παῖδα ὄντα καὶ τῆς τέχνης μαθητὴν φονεύσας Δαίδαλος ἐς Κρήτην ἔφυγε· χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐς Σικελίαν ἐκδιδράσκει παρὰ Κύκλον. Τοῦ δὲ Ἀσκληπιοῦ τὸ ἱερὸν ἐς τε τὰ ἀγάλματά ἐστιν, ὅποσα τοῦ θεοῦ πεποιήται καὶ τῶν παίδων, καὶ ἐς τὰς γραφὰς θεὰς ἄξιον· ἔστι δὲ ἐν αὐτῷ κρήνη, παρ' ἣ λέγουσι Ποσειδῶνος παῖδα Ἀλλιρόθιον θυγατέρα Ἄρεως Ἀλκίππην αἰσχύναντα ἀποθανεῖν· ἐνταῦθα ἄλλα τε καὶ Σαυροματικὸς ἀνάκειται θῶραξ . . . Μετὰ δὲ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ταύτῃ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν ἰούσιν θεμίδος νῶς ἐστι· κέχωσται δὲ πρὸ αὐτοῦ μνημα Ἰπολύτου . . . Ἀφροδίτην δὲ τὴν Πάνδημον, ἐπεὶ τε Ἀθηναίους Θησεὺς ἐς μίαν ἤγαγεν ἀπὸ τῶν δήμων πόλιν, αὐτὴν τε ἐσβεσθαι καὶ Πειθῶ κατέστησε· τὰ μὲν δὴ παλαιὰ ἀγάλματα οὐκ ἦν ἐπ' ἐμοῦ· τὰ δὲ ἐπ' ἐμοῦ τεχνιτῶν ἦν οὐ τῶν ἀφανестάτων· ἔστι δὲ καὶ Γῆς Κουροτρόφου καὶ Δήμητρος ἱερὸν Χλόης.“ Καὶ ὁ μὲν Κάλως ἢ Τάλως υἱὸς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Δαιδάλου Πέρδικος κατερίφθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ διὰ φθόνον ἐκ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως· ἐπειδὴ δὲ οὗτος ὁ Κάλως ὠνομάζετο καὶ Πέρδιξ, διὰ ταῦτα πιθανῶς ὁ τάφος αὐτοῦ εἶναι τὸ ἱερὸν τῆς Πέρδικος κείμενον ἐνταῦθα που καὶ ἐγγὺς τῶν μεσημβρινοανατολικῶν μερῶν τοῦ φραγκικοῦ τείχους, τοῦ καλουμένου νῦν κοινῶς Σερπεντζε, πρβ. Λουκιαν. Ἀλ. 42.

Τὸν δὲ Μάϊον τοῦ 1876 ἐγένοντο ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἀνασκαφαὶ περὶ τὸν μετὰξὺ τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ Ὁδείου τοῦ Ἡρώδου χώρον, αἵτινες κατὰ πρῶτον μὲν ἀπεκάλυψαν στοάν, εἶτα δὲ φρέατα πρὸς δυσμὰς τῆς στοᾶς, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἀπωτέρω εὐρέθη τὸ κυρίως Ἀσκληπιεῖον καὶ ἡ στοὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Pausanίου μνημονευομένης κρήνης, ἥτις κατὰ τοὺς ὀφιαιτέρους μέσους αἰῶνας ἐγένετο χριστιαν-

νικὸς ναῖσκος μετὰ τινων διασκευῶν. Πρὸς μεσημβρίαν τῶν πρὸς δυσμὰς φρεάτων εὐρέθησαν οἱ δύο ναοὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὧν ὁ μὲν ἀρχαιότερος φαίνεται οἰκοδομηθεὶς περὶ τὴν πέμπτην, ὁ δὲ νεώτερος περὶ τὴν τρίτην π. χ. ἑκατονταετηρίδα. Τὸν λοιπὸν χώρον κατεῖχε τὸ ἱερὸν τέμενος τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ τὰ πολλὰ ἐν αὐτῷ ἀναθήματα καὶ οἱ βωμοί. Ἐκ τῶν αὐτόθι ἀνασκαφέντων ἀναθημάτων μνημονευτέον τρία ἀνάγλυφα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἀνάγεται εἰς τὰ τέλη τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, τὸ δεύτερον εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀττικῆς γλυπτικῆς καὶ τὸ τρίτον εἰς τὰ μέσα τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος, ἅπαντα παριστῶντα σκηνὰς ἀσθενῶν ἐξαιτουμένων βοήθειαν ἢ προσφερόντων θυσίας. Εἰσῆχθη δὲ ἡ λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς Ἀθήνας ἐξ Ἐπιδαύρου κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος. Πρὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπιχώριος ἦρως ἐν Ἀθήναις ἦτο ὁ Ἄλκων οἰκὼν μετὰ τῆς νύμφης Ἀλκίππης το πρῶτον ἱερὸν· ὁ Ἄλκων ὅμως ἐξεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως αὐτοῦ Σοφοκλέους, εἰσαγαγόντος εἰς Ἀθήνας τὴν λατρείαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ· ὁ Σοφοκλῆς μετὰ θάνατον ἀπέλαυσε κατὰ τὸν M. Ἐτυμολόγον p. 256, 6 θείων τιμῶν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατασκευάσαντες τῷ ποιητῇ ἡρῶν ὠνόμασαν αὐτὸν Δεξίωνα „ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀσκληπιοῦ δεξιώσεως· καὶ γὰρ ὑπεδέξατο τὸν θεὸν ἐν τῇ αὐτοῦ οἰκίᾳ καὶ βωμὸν ἰδρύσατο· ἐκ τῆς αἰτίας οὖν ταύτης Δεξίων ἐκλήθη.“

Ἐπὶ τοῦ ἐγγὺς πρὸς δύσιν κειμένου χώρου ἀνεκαλύφθη ἑτέρα κρήνη, περὶ δὲ τὴν κρήνην τὰ ἱερὰ τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Θεμίδος καὶ τὸ μνημα τοῦ Ἰπολύτου. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ παρὰ τῷ Ἀσκληπιεῖῳ ὑπῆρχον ἱερὰ τῆς Ἀφροδίτης, τῆς Θεμίδος καὶ μνημα τοῦ Ἰπολύτου, φαίνεται ὅτι ἐντεῦθεν ἤχθησαν καὶ εἰς Ἀθήνας τὰ ἱερὰ ταῦτα· περαιτέρω δὲ εὐρέθησαν ἑτεραι δύο κρήναι καὶ ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἡ ἔδρα τῶν Νυμφῶν, τῶν θεοτήτων τῆς γονιμότητος τῆς φύσεως, ὡς δὲ αὐταὶ ἦσαν αἱ θεαὶ τῆς εὐετηρίας, οὕτω συμπληροῦσι τὴν συμβολικὴν ταύτην ἰδέαν ὁ Ἑρμῆς, ὁ Πᾶν, ἡ Ἀφροδίτη ὡς θεοότητες τῆς γενετησίου ὁρμῆς. Λαμπρὸν ἀνάγλυφον παρίστησί τινα προσερχόμενον εἰς προσκύνησιν τῶν ἀπέναντι ἱσταμένων νυμφῶν, ἄνωθεν δὲ αὐτοῦ ἐν σπηλαίῳ τὸν Πᾶνα ἐν ἀρχαιοτάτῳ τῶν μέχρι τοῦδε ἐν Ἀττικῇ εὐρεθέντων τύπων, ἀνάγεται δὲ εἰς τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα. Ἐπειτα εὐρέθησαν τὰ θεμέλια οἰκοδομῆς πιθανῶς τῶν ἑλληνικῶν πιθανῶς δὲ καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων χρησίμου εἰς κητοικίαν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ναοῦ· πρὸς μεσημβρίαν ἀνεκαλύφθησαν τὰ λείψανα ναῖσκου ἰωνικοῦ ρυθμοῦ τῶν καλλίστων τῶν Ἀθηνῶν χρόνων, ἰδρυθέντος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Köhler τῇ θεμίδι. Τὸ δὲ Ἀφροδίσειον, ἐν ᾧ ἐτιμᾶτο καὶ ἡ Πειθῶ, φαίνεται ὅτι ἐξηφανίσθη. Μόνον δὲ λείψανον βωμοῦ φέρον τὰ ὀνόματα τοῦ Ἑρμοῦ τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Πανός, εἶτα τῶν Νυμφῶν καὶ τέλος τῆς Ἰσιδος μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ Ἀφροδίτη πάνδημος μετὰ τῶν ἄλλων μνημονευθεισῶν θεοτήτων ἐλατρεύετο αὐτόθι ὡς θεὰ τῆς γενετησίου ὁρμῆς καὶ τῆς γεννήσεως. Ἡ περιστέρα, τὸ σύμβολον τῆς γονιμότητος, ἦτο τὸ ἱερὸν πτηνὸν τῆς θεᾶς, εὐρέθησαν δὲ αὐτόθι πλεῖστα περιστερὰ ἐκ μαρμαροῦ· ὡς σύμβολον τῆς γενετησίου ὁρμῆς φαίνεται καὶ ὁ τράγος ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρμοῦ.

Περὶ τῆς Ἰσιδος εἰκοτολογεῖ ὁ Koehler οὐχὶ ἀπίθανα δοξάζων, ὅτι ἐν τῷ ναῷ τῆς Πανδήμου Ἀφροδίτης ἱσταντο εἰκόνες τῶν συγγενῶν θεοτήτων Ἑρμοῦ καὶ Πανός, παρὰ δὲ τῷ ναῷ ἰδρύθη, ἐν τοῖς ὀφιαιτέροις χρόνοις τῆς δευτέρας μ. χ. ἑκατονταετιδος καὶ ἱερὸν τῆς Ἰσιδος. Ἐπειδὴ δὲ εὐ-

ρέθησαν και τέσσαρες επιγραφαι ἀνατεθειμέναι τῷ Ἡρακλεῖ, φαίνεται ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχε και ἱερὸν Ἡρακλέους του Μη-
νυτοῦ.

Ἐτι δὲ πρὸς τούτοις ἀνεκαλύφθη μέγας περίβολος, ἐφ' οὗ ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος Χλόης και τῆς Κουροτρό-
φου Γῆς. Οὕτω λοιπὸν φαίνεται ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ χώρου
τούτου οἰκοδομήματα κατεσκευάσθησαν κατὰ συνέχειαν ἀπὸ
τῆς πέμπτης π. χ. μέχρι τῆς δευτέρας μ. χ. ἐκατονταετηρίδος.
Ἡ ἀρχαιότης ἦτο περὶ τὴν δύσιν τοῦ βίου αὐτῆς, και φαί-
νεται ὅτι κατέκειτο ὡς δυσθανατῶν τραυματίας, ὅτε ἡ νέα
πίστις κατέλαβε τὰ τεμένη τῆς παλαιᾶς. Ἐν Ἀθῆναις ὅμως
τὸ Ἀσκληπιεῖον ἀντέστη εἰς τὴν ἐπικειμένην πανωλεθρίαν
ἐπὶ μήκιστον. Τὰ τελευταῖα στηρίγματα τοῦ καταπίπτοντος
ἐθνισμοῦ ἦσαν ἐνταῦθα, ὡς πανταχοῦ, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν φιλο-
σοφικῶν σχολῶν. Ἐκ μαρτυρίων οὐχὶ ὀλίγων ἀταφαίνεται
ὅτι τελευτῶντος τοῦ ἐθνισμοῦ τὸ Ἀσκληπιεῖον διὰ τῆς ὄνει-
ρομαντικῆς ἐκέκμητο και μετὰ ταῦτα σπουδαιότητα.

Αἱ τελευταῖαι περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις διεσώθησαν ἡμῖν ἐν
τῷ βίῳ τοῦ φιλοσόφου Πρόκλου, γραφέντι ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ
και διαδόχου αὐτοῦ Μαρίνου, κεφ. 29. Ἀσκληπιγένεια ἡ Ἀρ-
χιάδου μὲν και Πλουτάρχης θυγάτηρ, Θεαγένους δὲ τοῦ
καθ' ἡμᾶς εὐεργέτου γαμετή, ἔτι κόρη οὖσα και ὑπὸ τοῖς
πατράσι τρεφομένη νόσῳ χαλεπῇ κατείχeto και τοῖς ἰατροῖς,
ἰάσασθαι ἀδυνάτω. Ὁ δὲ Ἀρχιάδης ἐπ' αὐτῇ μόνῃ τὰς
ἐλπίδας ἔχων τοῦ γένους ἡσχαλλε και ὀδυνηρῶς διέκειτο,

ὥσπερ ἦν εἰκός. Ἀπογινωσκόντων δὲ τῶν ἰατρῶν ἦλθεν,
ὥσπερ εἰώθει ἐν τοῖς μεγίστοις, ἐπὶ τὴν ἐσχάτην ἀγκυραν,
μᾶλλον δὲ ὡς ἐπὶ σωτήρα ἀγαθὸν τὸν φιλόσοφον και λιπα-
ρήσας αὐτὸν ἡξίου σπεύδοντα και αὐτὸν εὐχεσθαι ὑπὲρ τῆς
θυγατρὸς· ὁ δὲ παραλαβὼν τὸν μέγαν Περικλέα τὸν ἐκ τῆς
Λυδίας, ἄνδρα μάλα και αὐτὸν φιλόσοφον, ἀνῆει εἰς τὸ
Ἀσκληπιεῖον προσευξόμενος τῷ θεῷ ὑπὲρ τῆς καμνούσης.
Και γὰρ ἠτύχει τούτου ἡ πόλις τότε και εἶχεν ἔτι ἀπόρ-
θητον τὸ τοῦ Σωτῆρος ἱερὸν. Εὐχομένου δὲ αὐτοῦ τὸν ἀρ-
χαιότερον τρόπον ἀθρόα μεταβολὴ περὶ τὴν κόρην ἐφαίνετο
και βραδύνη ἐξαίφνης ἐγίγνετο· ῥεῖα γὰρ ὁ Σωτήρ, ὥστε
θεός, ἔατο. Συμπληρωθέντων δὲ τῶν ἱερῶν πρὸς τὴν Ἀσκλη-
πιγένειαν ἐβάδιζεν και καταλαμβάνει αὐτὴν ἄρτι μὲν τῶν
περιστάτων τὸ σῶμα λελυμένην παθῶν, ἐν ὑγιεινῇ δὲ κατα-
στάσει διάγουσαν. Καὶ τοιοῦτο ἔργον διεπράξατο οὐκ ἄλλως
ἢ κἀνταῦθα τοὺς πολλοὺς λανθάνων και οὐδεμίαν πρόφασιν
τοῖς ἐπιβουλεύειν ἐθέλουσι παρασχών, συνεργησάσης αὐτῷ
και τῆς οἰκίας, ἐν ἣ αὐτὸς ὦκει· και γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις
εὐτυχίμασιν ἀρμοδιωτάτῃ αὐτῷ και ἡ οἰκισις ὑπῆρξεν, ἦν
και ὁ πατήρ αὐτοῦ Συριανὸς και ὁ προπάτωρ, ὡς αὐτὸς
ἐκάλει, Πλούταρχος, ὦκησαν, γείτονα μὲν οὖσαν τοῦ ἀπὸ
Σοφοκλέους ἐπιφανοῦς Ἀσκληπιεῖου και τοῦ πρὸς τῷ θεάτρῳ
Διονυσίου, ὁρωμένην δὲ ἡ και ἄλλως αἰσθητὴν γιγνομένην
τῇ Ἀκροπόλει τῆς Ἀθηνᾶς.

(ἔπεται τὸ τέλος.)

ΠΕΡΙ ΥΠΟΧΟΝΔΡΙΑΣ

ὑπὸ τοῦ καθηγ. F. Heinrich Kisch.

Πάσχῳ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου συχνότατα ἐκ δυσπεψίας.
Αἰσθάνομαι πάντοτε μετὰ τὸ φαγητὸν ὀχληρὰν πίεσιν και
ὄγκον ἐν τῷ στομάχῳ· ἡ κοιλία μου εἶναι τεταμένη και μοὶ
προξενεῖ ἰσχυρὰς ἀλγηδόνας ὡς ἂν εἰ περισφίγγετο ὑπὸ σι-
δηροῦ δεσμοῦ. Αἰσθάνομαι πρὸς τούτοις πόνους εἰς ὅλα μου
τὰ μέλη, σπασμούς εἰς τοὺς βραχίονας και εἰς τοὺς πόδας,
φλόγα εἰς τὴν ράχιν και μεταξὺ τῶν ὤμων. Ἐν τῇ κε-
φαλῇ αἰσθάνομαι βάρος και πίεσιν, καταλαμβάνουσιν ὅλον
μου τὸ κρανίον, αἱ ἰδέαι μου εἶναι συγκεχυμέναι και ἀκατά-
στατοι. Ἡ ἐλαχίστη ἀφορμὴ δύναται νὰ μὲ ἐμβάλῃ εἰς
μεγίστην ταραχήν, και τότε ἡ καρδιά μου ἀρχίζει νὰ πάλλῃ
τόσον δυνατά, ὥστε ἀπειλεῖ νὰ διαρρήξῃ τὸ στήθος μου· οἱ
ὀφθαλμοὶ μου ἀμαυροῦνται και καταλαμβάνομαι ὑπὸ ζάλης και
σκοτοδινίας. Ὁ ὕπνος μου εἶναι ἐλεεινὸς και φοβερὰ ὄνειρα
μὲ καταδιώκουσι τὴν νύκτα, ὥστε ἀνεγείρομαι ἐντρομος.
Δὲν ἔχω διάθεσιν πρὸς ἐργασίαν, ἀλλὰ και ἡ ἡσυχία μοὶ
εἶναι ἀνιάρη. Τὰ οἰκονομικά μου εἶναι εἰς εὐάρεστον θέσιν,
και εἶμαι ἀπηλλαγμένος οἰκονομικῶν φροντίδων και μεριμνῶν·
ἡ σύζυγός μου εἶναι πρότυπον γυναικὸς και τὴν ὑπεραγαπῶ·
μὲ τὰ τέκνα μου δὲν ἔχω τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν νὰ ἦμαι
δυσηρεστημένος· και ὅμως οὐδεμίαν χαρὰν, οὐδεμίαν ἡσυχίαν
εὐρίσκω ἐν τῇ οἰκογενεῇ μου, και ἂν ὑπάγω ποτὲ εἰς συν-
αναστροφὴν φίλων, καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀφορήτου ἀνίας.
Οἱ φίλοι μου, ἡ σύζυγός μου μὲ ἐπιπλήττουσι και μὲ ὀνο-
μάζουσιν ὑποχονδριακόν· μὲ περιγελῶσι λέγοντες ὅτι εἶμαι
κατὰ φαντασίαν ἀσθενής, διότι τρώγω και πίνω μὲ ὄρεξιν
και περιπατῶ και δὲν ἔχω πυρετόν. Ἐν τούτοις ἐγὼ αἰσθά-
νομαι πραγματικῶς και ὄχι κατὰ φαντασίαν τοὺς πόνους
ἐκείνους και τὰ ἐνοχλήματα, ἅτινα Σᾶς περιέγραψα ἀνωτέρω.

Σᾶς παρακαλῶ θερμῶς, ἐξοχώτατε, εἰπετέ μοι, ἂν εἶμαι
πράγματι ἀσθενής ἡ ὑποχονδριακός!

Ποσάκις λαμβάνω τοιαύτας ἐπιστολάς, ποσάκις θκούω
προφορικῶς τοιαῦτα παράπονα! Πάντοτε μοὶ ἔκαμιν ἐντύ-
πωσιν τὸ ὑπερβολικὸν και παράφορον ὕψος, μὲ τὸ ὅποιον
ὁμιλοῦσι περὶ τῶν παθημάτων αὐτῶν και περιγράφουσι μὲ
τὰ ζωηρότερα χρώματα τὰς ψυχικὰς αὐτῶν διαθέσεις οἱ ἐξ
ὑποχονδρίας πάσχοντες — ἀψευδῇ τεκμήρια ὑπερβολικῆς εὐ-
αισθησίας τῶν νέρων και ὑπερεξημένης φαντασίας. Καὶ
εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι τοιαῦται μεμφιμοίραι προέρχονται ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν πάσχουσιν ἐκ
σοβαρῆς ἀσθενείας καιρίων ὀργάνων, οὐχ ἥττον ὅμως θὰ
ἦτο ἀδικία νὰ τοὺς θεωρήσωμεν ἀπλῶς ὡς κατὰ φαντασίαν
ἀσθενεῖς· διότι ἡ ὑποχονδρία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι νόσος,
εἰ και τοιαύτῃ νόσος, καθ' ἣν τὰ πράγματα ὑφιστάμενα σω-
ματικὰ πάθη εἶναι ἐλάχιστα και ἀσήμαντα ἐν συγκρίσει
πρὸς τὴν πληθὺν τῶν φοβερῶν εἰκόνων, ἃς ἐξεγείρουσιν ἐν
τῇ φαντασίᾳ διὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Ὁ πάσχων ἐξ ὑποχονδρίας εἶναι δυστυχὴς ἄνθρωπος,
ὅστις πεπρωτισμένος μὲ λεπτοτάτην εὐαισθησίαν και διὰ τὰς
ἐλαχίστας ἔτι μεταβολὰς τῆς σωματικῆς αὐτοῦ καταστά-
σεως, στρέφει ὅλην αὐτοῦ τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐξ-
έτασιν τῆς καταστάσεώς του ταύτης, τοῦθ' ὅπερ παρέχει
αὐτῷ ἀκαταπαύστως ἀφορμὰς δυσθυμίας, κενῶν και ἀβασί-
μων φόβων και πεπλανημένων ἰδεῶν. Χαρακτηριστικώτατα
λέγει ὁ πνευματώδης κωμικὸς Lichtenberg: „Υπάρχουσι βα-
ρεῖται νόσοι, αἵτινες δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τὸν θάνατον,
ὑπάρχουσι και ἄλλαι, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἀποθνήσκει ὁ ἄν-
θρωπος, ἀλλ' αἵτινες γίνονται φανεραὶ ἄνευ μεγάλης μελέτης